

Beszámoló

az Erasmus+ Adult Education program 2019-1-HU01-KA104-060602. számú ösztöndíjpályázat
keretében megvalósult külföldi tanulmányútról

Ausztria, Bécs 2022. május 25-27.

Résztevő: Ádám Ferencné Kiss Emília főmuzeológus

A „job shadowing”-program alatt érvényesítendő szempontjaink a következők voltak:

- Kiállítástechnika, közösségi kiállítások tanulmányozása.
- Milyen a médiahasználat és annak módszerei?
- Hogyan kapcsolja össze az adott múzeum a felnőttek tanulását, -bevonását a kortárs témák bemutatásával?
- Kiállítások, mint a tanulás eszközei?
- Milyenek a felnőttek számára felajánlott programok?

A tanulmányút első napján a kora délutáni órákban érkezett vonatunk Bécsbe.

A szállás elfoglalása után étkezéssel egybekötött rövid pihenés után az **Iparművészeti Múzeumban (Museum für angewandte Kunst)** vehettünk részt egy épületsétán, amelyen *Anne-Katrin Rossberg* kurátor asszony (MAK-Fémgyűjtemény és MAK-Wiener-Werkstätte Archivum) vezetett végig minket a múzeum állandó kiállításában.

A vezetés során képet kaptunk róla, hogy a múzeum a művészettörténeti kiállításainak szervezésébe hogyan vonja be a kortárs művészeti szcéna szereplőit: az intézményvezető által felkért alkotóművész végig szorosan együttműködik a múzeum tudományos munkatársával, a koncepció megalkotásától kezdve egészen az installáció kivitelezéséig. A kortárs képzőművészek bevonása a kiállítási installációk tervezésébe, a műtárgyak általuk módosított másolatokon keresztül történő újraértelmezése, lehetővé teszi a) kortárs terek létrehozásával a múzeum integrálását napjaink képzőművészeti életébe, b) nyitási lehetőséget teremt a kortárs dizájn felé, a múzeumi tudás mindennapi életbe történő átültetésére (pl. Michael Anasztasiades Wiener Werkstätte ihlette térinstallációja és workshopjai), c) szakmatörténet, történeti anyaghasználat, kézműves mesterségek bemutatását (például az ázsiai kerámiagyűjtemény bemutatása).

Ebben a kiállítási enteriőrben a művész által vezetett szakmai workshopokat is rendeznek felnőtt résztvevőkkel, pl. műbútor asztalosok, vagy tervezők részére.

A múzeum állandó kiállításainak berendezésében a tárgyak bemutatásán van a fő hangsúly, nagyon diszkréten vannak megjelenítve a tárgyfeliratok illetve a szöveges információk. Mindössze egy-két tablónyi általános leírás tartozik egy-egy teremhez, az egyes műtárgyak mellett csak a sorszámuk jelenik meg, elvértve találunk magyarázó feliratot.

Az értelmező szövegek és képaláírások túlnyomó része az *online térben* érhető el a látogatók számára, *önálló tanulásra* ösztönözve őket. Ezek elsődleges célcsoportja a felnőtt korosztály, illetve a szakmai és művészeti képzésben részt vevő 14-16 évesnél idősebb diákok.

Ezek az interneten lévő, oktatási célokat szolgáló szakmai tartalmak alapvetően kétféle módon érhetőek el:

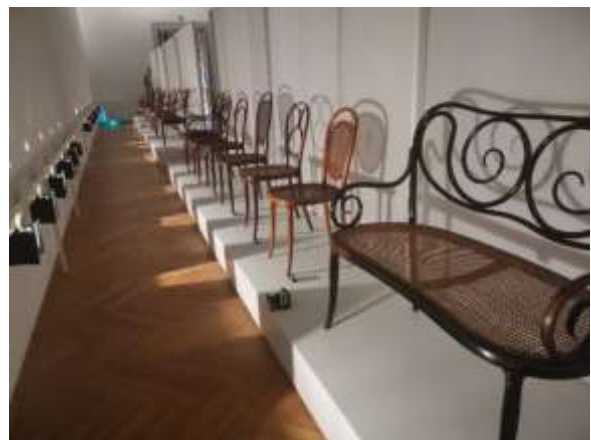
1) Az érdeklődők az adott teremhez tartozó részletes tárlatvezetést a múzeum a honlapjáról okostelefonra letölthető *audioguide* szolgáltatás keretében vehetik igénybe. Ezzel a bemutatási megoldással és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokkal a múzeum teljes mértékben alkalmazkodik a felnőtt látogatók különböző igény szintjéhez, ki-ki egyéni érdeklődésétől és a látogatásra szánt idejétől függő mértékben mélyülhet el a szöveges tartalmakban. A szolgáltatás a helyi free wi-fi hálózaton keresztül elérhető.

2) *QR kóddal* beolvasható, bárholnan elérhető tartalmak („Nachdenkereien” kb. annyit tesz „Utánagondolandók/ Elgondolkodtató”) is rendelkezésre állnak egyes tárgyak mellett, például a Marcel Breuer által megalkotott szék mellett Nikolaus Ruhnewitz (MAK) írása hallgatható meg a Bauhaus bútortervezőinek munkája és az IKEA bútorgyártása hasonlóságairól-különbségeiről.

A *kiállítási installációban* digitális vagy elektronikus eszközöket csak kis számban alkalmaznak – a fizikai látvány, a művészi térben való orientálódás az az eszköz, amely az intézmény oldaláról befolyásolja a látogatók észleléseit.

Jó példa a „Historizmus és szecesszió”-teremben alkalmazott, nagyon szellemes (analóg!) kiállítási installáció, ahol egy korabeli árjegyzék illusztrációinak (metszeteinek) mintájára készítették el az installációt: a műtárgyakat csupán jellegzetes körvonalaik ábrázolásával jelenítik meg. Az izgalmas árnyképek között járva lehetőséget adnak a látogatóknak „betekintésre a kulisszák mögé”, és a látvány értelmezésére: az installáció hátsó oldalára átmenve megtekinthetők maguk a műtárgyak és az őket megvilágító fényforrás is. A terem végén az árjegyzék digitalizált másolata egy *kivetítőn* lapozható (Thonet cég).

A teljesen digitális eszközhasználatra jó példa az a képernyő (a „Wien 1900” c. kiállításban), ahol a Gustav Klimt egyik fő művének tartott, a brüsszeli Palais Stoclet berendezéséhez készített freskótervei

alapján a *virtuális térben* megtervezték „Klimt kertje”-t, amelyben egy VR szemüveg használatával barangolhatnak a látogatók (a covid-veszély miatt ez most sajnos nem működött).

Az *okostelefonnal nem rendelkező* felnőtt látogatók számára hagyományos, nyomdai úton előállított prospektus is kézbe vehető, minden bemutatott korszakhoz (teremhez) ingyenesen elvihető vezető füzetet helyeztek ki a terem bejáratánál (a német mellett angol nyelven is), amely minden egyes ott kiállított tárgy adatait tartalmazza.

A kiállított tárgyak közül érdemesnek érzem kiemelni a *Wiener Werkstätte Archivumot* úgy is, mint egyetlen tárgyegyüttest, mert a kéziratgyűjtemény eredeti formájában – és a hozzá tartozó tárgyakkal együtt - mint forráscsoport, de egyúttal műtárgy funkcióban is szerepel az állandó kiállításban.

A tárlatvezetés után egyénileg megtekintettük a múzeum egyéb állandó és időszakos kiállításait is. A *Joseph Hoffmann, Fortschritt durch Schönheit* (kb. A szépség mozdítja előre a világot – KE) című kiállításban az iskolateremtő mester és körének személyes tárgyaiból, terveiből és alkotásaiból álló igen gazdag kollekciónak mutatnak be: építészeti látványtervektől kezdve a korabeli közönség részére készített, művészi megformálású, de bárki számára elérhető árú személyes használatú tárgyakig. A terem falain időszerű fut végig, ahol kronologikus sorrendben olvashatunk a művészettörténeti háttérrel.

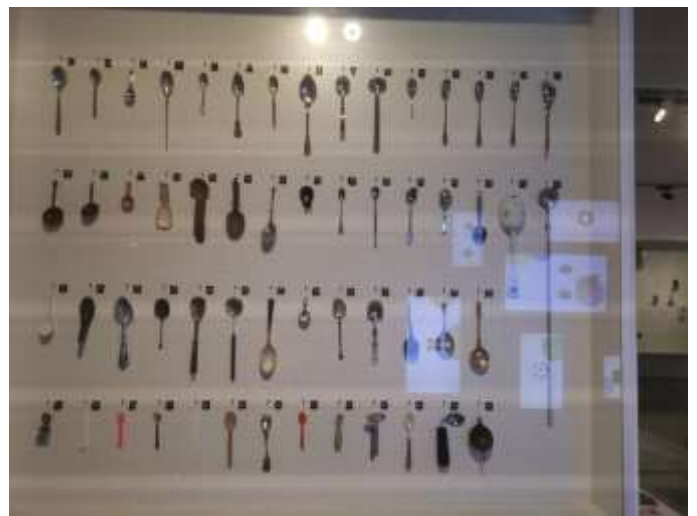
A *MAK Design Lab* kiállításban kortárs iparművészek és designereknek a recens mindennapjaink tárgyaira és a társadalmat ma foglalkoztató kérdésekre reflektáló alkotásait tekinthettük meg. *Céljuk: továbbgondolásra készíteni a látogatót.*

Itt is az elsődleges célcsoport a fiatal felnőttek és a középiskolás korosztály, de rácsodálkozást, „Aha!”-élményt nyújt az közép- és idősebb generációba tartozó látogatók számára is – sok esetben mindennapjaink tárgyi környezetéből emelve ki a műalkotás magját. Például:

A mai mobiltelefonok kis méretük ellenére rendkívül sokféle dologra alkalmasak. Régen egy-egy funkció ellátására külön eszközt kellett használnunk...

A tárgyak sokféleségének mekkora hányada indokolt a használatuk szempontjából és mi haszontalan?

Vagy: a háziállatainkhoz való viszonyulásunk is megváltozott a civilizációs folyamat során...

A) Ha a marhabőr ülőgarnitúra társadalmilag elfogadott, sőt, egyfajta vagyoni státusz kifejeződése, akkor miért lepődünk meg egy másik állat - a ma házikedvencként tartott - kutya bőrének e célra történő alkalmazásától?

B) Ergonomikus tervezésű kutya/macska etetőtál. Az állat csak lassan tudja elfogyasztani belőle a táplálékot, ezáltal jobb egészségi állapotban lesz és kevesebb veszélyes hulladékot is termel.

Az egyik kiállított alkotásban manifestum-szerűen meg is fogalmazzák a kortárs design - nem újonnan megfogalmazott - hivatását és célkitűzéseit:

Míg egy másik-, digitális eszközön és optikai törvényszerűségek alkalmazásával megalkotott nagyon látványos installációban a manifesztumra adott szöveges válaszok is olvashatók:

A terem közepén hatalmas méretű, környezetbarát anyagok felhasználásával készült, analóg és "slowly" játszótábla található, amely a környezettudatos életmód kérdéseit járja körül. Elsősorban a fiatalok és felnőtt korosztály tanulását célozza:

A csomagolóanyagokról...

A mosási szokásainkról...

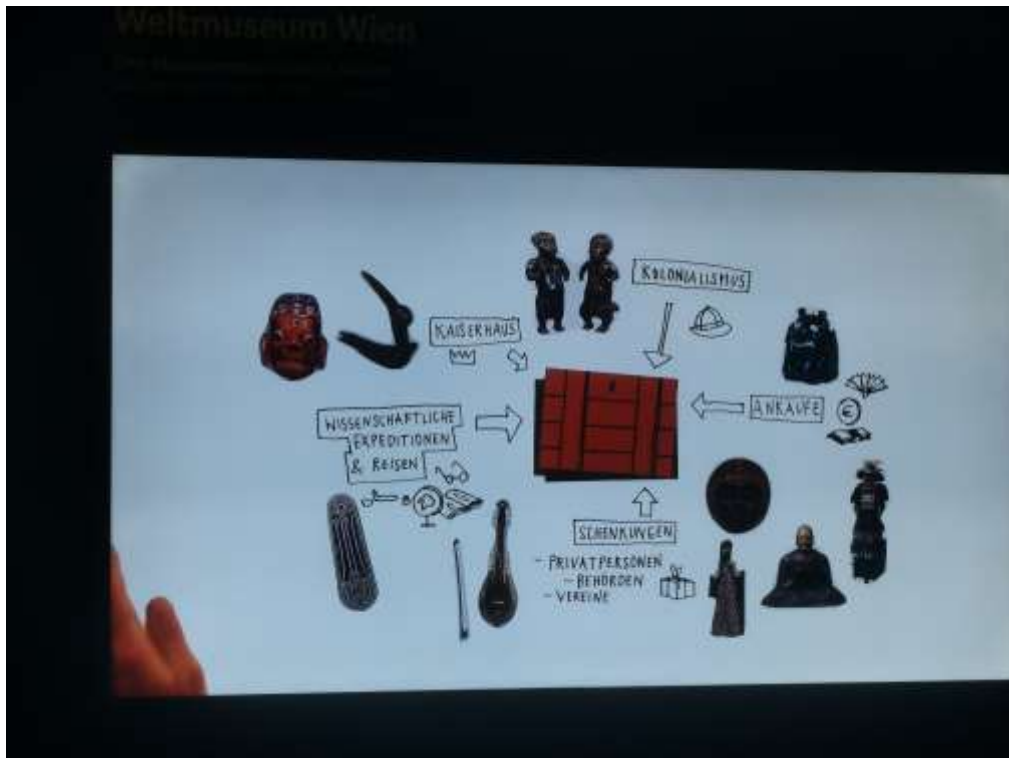
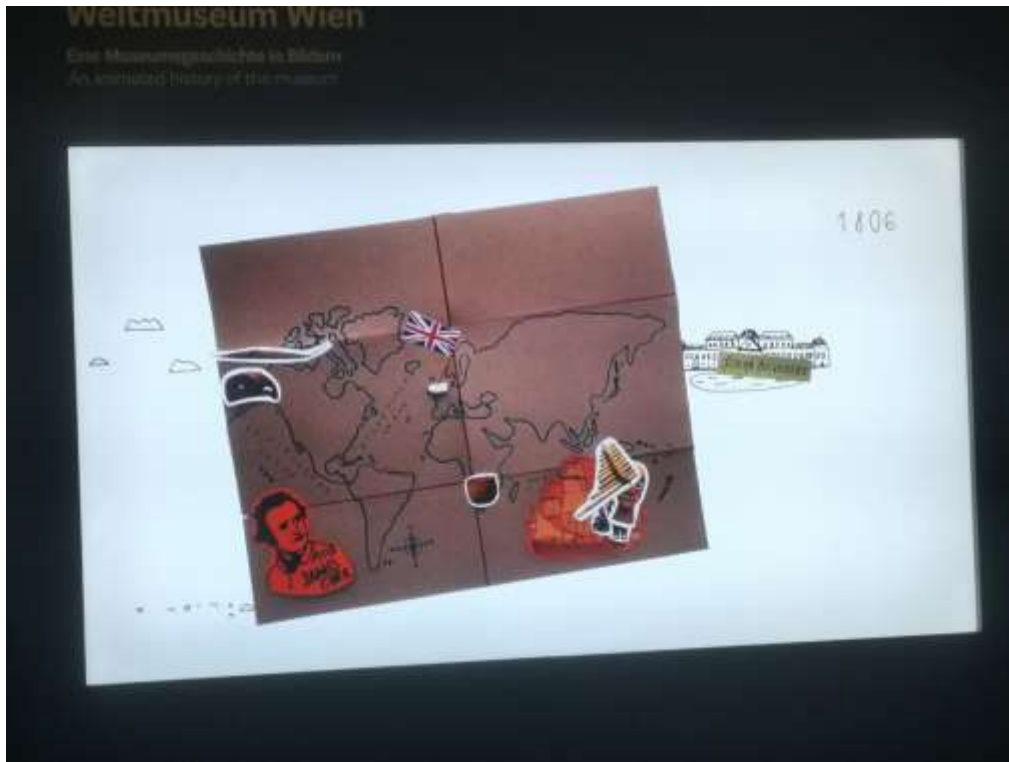

Az időgazdálkodásunkról...

A második napon (május 26-án) a **Weltmuseum** állandó kiállítását tekintettük meg önállóan, tárlatvezetés nélkül.

A tárlat előterében egy animációs kisfilmet vetítenek, ahol bemutatják a múzeum gyűjteményeinek és azok elhelyezésének vázlatos történetét: a gyűjtőket és az épületeket egyaránt. A filmben látottak segítik a nézőt ráhangolódni a kiállítás tartalmi szerkezetére és a bemutatott tárgyi anyag sokszínűségére.

A kiállítás termein végighaladva időrendi sorrendben mutatják be az osztrák etnológia fejlődését. Egy-egy terem egy nagyobb földrajzi egységről származó tárgyakkal rendeztek be, s minden egyes teremnél leírják, hogy az adott korban hogyan viszonyult a “felvilágosult, közép-európai utazó” a “bennszülöttekhez”, s az “egzotikum” miként hatott vissza az európai művészetre és műveltségre. A történeti anyag mellett bemutatják a 20. századi nemzeti-politikai-gazdasági harcokban érintett népeket is.

A múzeum ebben a kiállításban erősen épít a felnőtt látogatók történelmi- és szociokulturális ismereteire, saját kulturális gyökereik-, személyes identitásuk megélésére. A kiállítási eszközeivel önreflektóra, elmélyültebb tudás megszerzésére és szolidaritásra készítet.

Kortárs etnológiai gyűjtést is folytat a múzeum, ennek eredményeképpen mutatják be “Egy hegyi falu”-ban élő népesség mindennapjait tárgykultúrájukon és interjúkon keresztül.

A kiállításban 3-4 etnológiai terem után egy-egy tematikus (etikai) terem szentelnek arra, hogy a látogatók értelmezzék a rendkívül színes látványt, lelassítsanak, elgondolkodjanak. Ezek a terek látványvilágukban is nagyon különböznek az addigiaktól: steril, majdnem teljesen fehér, geometrikus elemekkel berendezett és megjelenített installációt használnak. A többi teremhez képest nagyon kevés műtárgyat láthatunk.

Az egyik ilyen teremben a fal felső részén található frízszerű sávban lévő grafikáról “záporoznak” ránk a megválaszolandó kérdések, amelyekre elsősorban önmagunkban kell választ találnunk - a múzeumban látottak és korábbi egyéni identitásunk segítségével. A falakon hatalmas tablók vannak felszerelve, amelyek tartalmazznak digitális és analóg felületeket is. A tablók is egy-egy kérdést járnak körbe, amire a látogatók válaszolhatnak. A terem a kulturális különözőségeket és a 21. századi társadalomra jellemző migrációs- és multikulturális jelenségeket hivatott bemutatni, s azt, hogy ezek a kérdések hogyan jelennek meg egy nagyvárosi (bécsi) ember mindennapi életében.

A második "elméleti" teremben a gyűjteményképzés etikai kérdéseit vizsgálják meg közelebbről:

A harmadik “elméleti” részben a germán-osztrák néprajztudományi diszciplína történeti alakulását mutatják be jeles kutatói személyiségek szakmai életútján keresztül. A tablókba beépített képernyőkön itt is interjúk hallhatók, dokumentumfilm-részletek nézhetők meg.

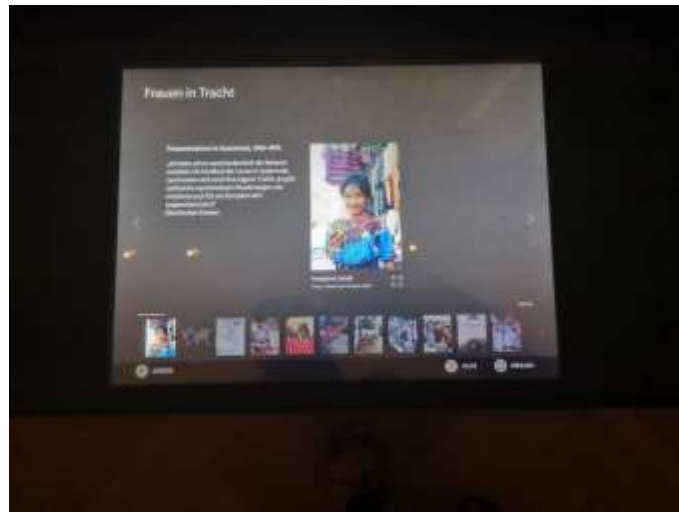

A bemutatott műtárgyak nagy száma, sokfélesége, színessége miatt a kiállításban csak kisebb számban találhatóak digitális eszközök.

A falakon tablókön a bemutatott népcsoport ma élő képviselőivel készített interjúk hallgathatók meg.

A vitrinek előtt belsőépítészeti megoldásként információs sáv halad végig a kiállításon. Itt található a tárgyakhoz kapcsolódó hatalmas információtömeg "populáris" morzsái: a tárgyfeliratok, a gyűjtőről szóló rövid életrajz, egy-egy illusztráció (térkép/fotó/metszet), és egy kisméretű érintőképernyőn néhány, az adott népcsoporthoz kapcsolódó kulturális jelenség fotóriportszerű bemutatása német és angol nyelven.

A térben elhelyezett tárlók hátoldalára szerelt óriási képernyőkön dokumentumfilmeket vetítenek.

A digitális megoldások másik fajta alkalmazása a kiállítótérben az, amikor a digitalizálás során új információk keletkeznek a műtárgyról, s ezeket mutatják be. Például fekvő, asztalszerűen elhelyezett nagy felületű érintőképernyőkön egy-egy műtárgy nagyon részletes felbontású fotóját helyezik ki, ahol a képbe belenagyítva egyenként megszemlélhetjük a tárgy díszítőmotívumait, s a hozzájuk kapcsolt animált tartalmakat: így például egy textil ábráin keresztül mutatják be a mitológiai alakokat, a hozzájuk kapcsolódó információkat. Ezek is elsősorban a felnőtt látogatók számára készülhettek.

Az állandó kiállítás ablakain kortárs fotóművészeti alkotások (trópusi orchideák), egy kisebb különtermében pedig kortárs keleti képzőművészeti kiállítás látható.

A felnőtt korosztályt nem csak látogatókként, hanem önkéntes munkatársként is várják, erről külön szórólapot készítettek, amely a pénztárnál ki van téve a kiállítások prospektusai mellett.

A harmadik napon (május 27-én) a **Technisches Museum**ba látogattunk el. Számomra ebben a múzeumban a legmeglepőbb az a megoldás volt, hogy a kisebb, kortárs témákra reflektáló kiállításait a történeti állandó kiállítások tereiben helyezték el. Az installáció-design és grafikai megoldások miatt azonban ezek jól körülhatároltak, nem keverednek az ismeretátadás eszközei az állandó kiállítással. Beszámolómban elsősorban a felnőtt látogatók tanulását támogató elemeket vizsgálom.

A *Wem gehört pink?* (Kie a rózsaszín?) című kamarakiállításban a laborasztalon elhelyezett számítógépen rögzíthetik a látogatók az ehhez a színhez fűződő történeteiket és meghallgathatják mások történeteit.

A *Künstliche Intelligenz?* című kiállításban az emberi érzékelés és tudás működését, az erre épülő mesterséges intelligencia kutatásokat mutatják be.

Az *“Inventarnummer 1938” (1938-ban leltározva)* című kiállításban a II. világháború évei alatt a múzeumba bekerült műtárgyakat vizsgálja. A proveniencia kutatásokkal a műtárgyak tulajdonjogát próbálják meg rendezni. Az államhatalom által tulajdonosaiktól erőszakkal elvett javak eredeti tulajdonosait vagy leszármazottaikat a múzeum munkatársai felkutatták, s törvényes keretek közé terelték a tárgyak sorsát. A tárgyak mentén kirajzolódó egyéni élettörténetek jól illusztrálják az erőszakkal véghez vitt társadalmi átalakításokat, a két világháború közötti időszak polgári életkörülményeit.

A mi múzeumunkhoz való közvetlen kapcsolódást a budapesti székhelyű Sternberg hangszerkereskedés bécsi fióküzletének számlája jelenti.

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum szempontjából az állandó kiállítások közül az *“Alltag” (Mindennapok)* című kiállítás volt talán a legrelevánsabb. Ez a tárlat az 1920-as évektől szinte napjainkig tekinti át az ember mindennapi környezetének történetét a minket körülvevő tárgyi világon keresztül. A tárgytörténeti összefüggésekbe ágyazva közelmúltbeli vagy jelenkori jelenségeket vagy problémákat is megjelenítenek. Az alábbiakban csupán néhány témát emelek ki a látottakból. Például:

A) Városiasodás, modern épületek, új építőanyagok. Kényelem és szükségletek. Bécs városfejlődése a terület, a lakóépületek és a népesség viszonylatában.

B) A modernizáció hatásai a háztartásokban megjelennek az elektromos eszközök, melyek megkönnyítik a háziasszonyok munkáját. A nők idejének egy része felszabadul, új tevékenységek jelennek meg az életükben, mint a továbbtanulás, a testápolás vagy éppen a gyerekneveléssel töltött még több minőségi idő.

Hologram vetítés alkalmazása a kiállításban. (Mialatt a nő a gyerekekkel játszik, mosószer tablettát gördítenek a „szorgos kismanók” a dézsába.)

- C) Testápolás, testkultusz, fizikai antropológia, fajelmélet, egyedi jegyeink, protézisek.
 D) Háztartási gépek evolúciója.

- E) Egyszer használatos dolgok vagy javítás és újrahasznosítás? Szilárd és folyékony hulladékkezelés.

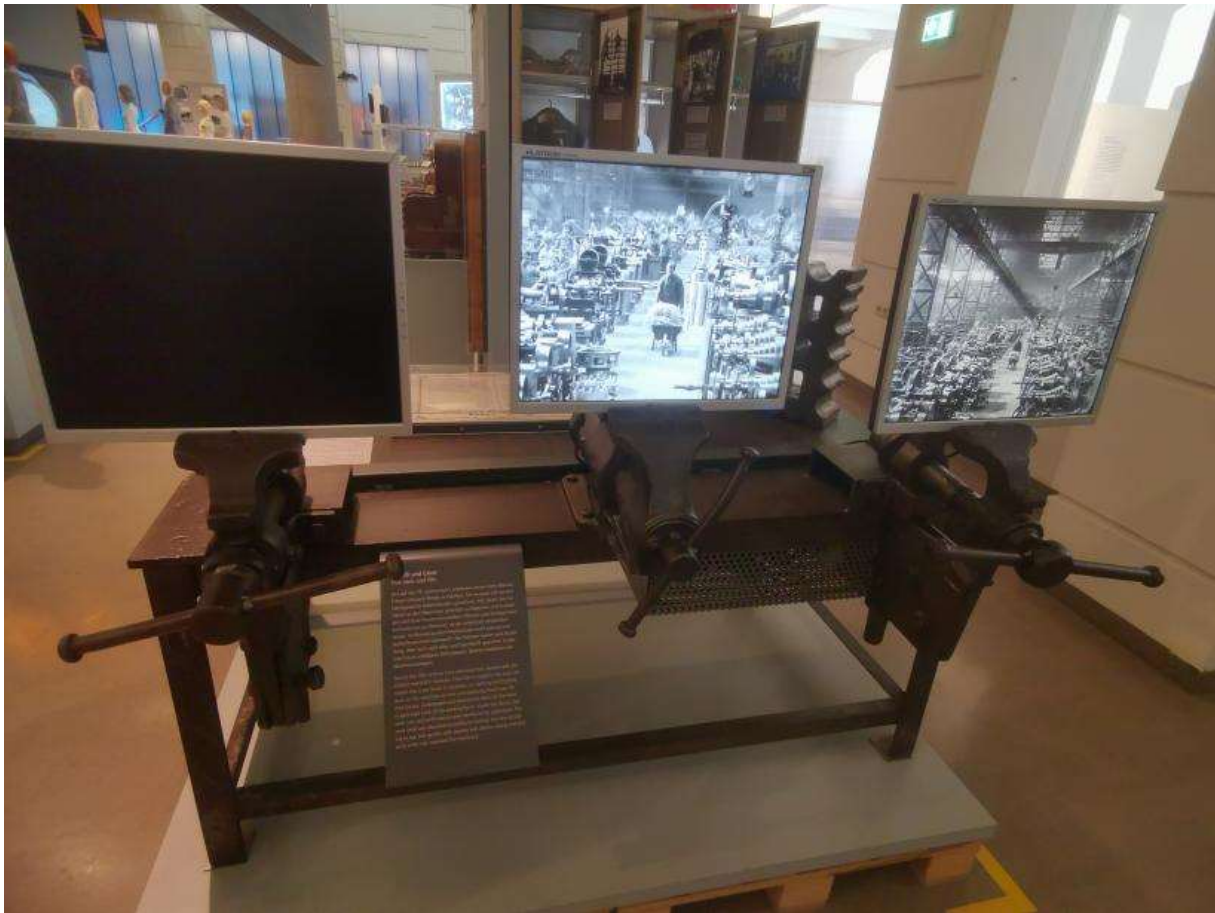
F) A tárgyak "életútja". Személyes viszonyulásaink a használati tárgyainkhoz. Marketing.

G) Meddig tarthat a "fejlődés". Fenntartható-e fogyasztói társadalom? Mi a jövő útja?

Az *"In Arbeit"* (A munka világa) című állandó kiállításból itt csak a kereskedő, mint foglalkozás hagyományos megjelenítéssel való bemutatását és néhány érdekes digitális megoldást mutatok be:

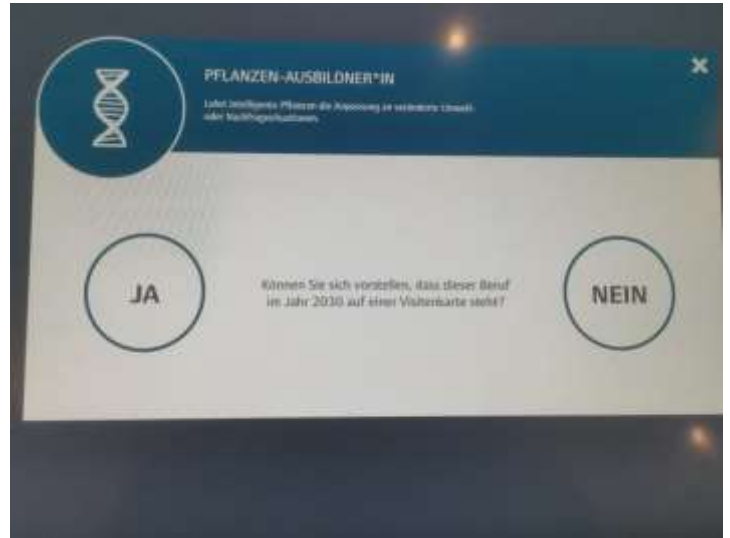
A kereskedő szakma fejlődése és egykori tárgyai, fent grafikus megjelenítésben a mai megfelelői.

Meglepő installáció. (Sajnos a három monitorból egy ott sem működött.)

Képzelt chat egy üzemi katasztrófa elhárításáról

Vajon a jövőben milyen foglalkozások lesznek?

A tudásátadás a különböző életkorú és tudásszintű látogatók számára külön térrészekben zajlik: MiniXplore, NextgenLab, TechLab, Science Corner

A felnőtt látogatók számára a TechLab gyakorlati- (grafikai és/vagy design tervezés és megvalósítás; ipari lézer, 3D nyomtatás, stb. kipróbálása mentorok segítségével) és a Science Corner elméleti programjai (előadások és projektbemutatók múzeumi és külsős szakemberek interpretációjában) jelentenek a kiállítást kiegészítő tanulási lehetőséget.

A TMW-ben tett látogatásunk kiemelt célja volt a *FoodPrint* című időszaki kiállítás megtekintése. A kurátorok az élelmiszertermelés és -fogyasztás témakörén keresztül vizsgálják világunk fenntarthatóságát és a jövőben elképzelhető megoldásokat. Az installáció egy élelmiszerüzletet imitál, ahová belépve el(ő)vesszük a bevásárlólistánkat és elindulunk a polcok között...

A kiállítás tematikájának megválasztásában a kurátorok a fogyasztói magatartás szempontjából döntési/választási helyzetben lévő-, felnőtt korosztályt, illetve a néhány év múlva ilyen helyzetbe kerülő fiatalokat célozták meg. A feldolgozott témák:

- A) Túlzó húsfogyasztási szokások, élelmiszerhiány, krízishelyzetek, alternatív fehérje alapú élelmiszerek
- B) Csokoládé és kakaófogyasztás

- C) Kenyérgabona
- D) Csomagolóanyagok
- E) Ízfokozók, mesterséges színezékek, adalékanyagok
- F) Szuperélelmiszerek
- G) Vegyszermentes biogazdaság
- H) Korszerű termesztési technológiák (példa: a paradicsom)
- I) Új élelmiszerek
- J)

A kiállításban alkalmazott digitális megoldások, médiahasználat:

1) A kiállítás tematikus blokkjaiban egységes módon történik a digitális eszközhasználat. Minden bloknál alkalmaznak egy nagyméretű és egy vagy több kisebb méretű monitort, amelyeken mozgóképes információkat adnak át. És minden blokkhoz tartozik egy-egy kérdést és a rá adható három válaszlehetőséget megfogalmazó képernyő is, az alattuk lévő pultokon pedig három bevásárlókosár található. A bevásárlólistát a látogató elhelyezi az általa kiválasztott válaszhoz tartozó kosárban. A kosárban elhelyezett érzékelő visszajelzése nyomán a képernyőn megjelennek a választott lehetőséghez tartozó információk.

2) A témánál kihelyezett, elvihető képeslapok hátoldalán található QR kód beolvasásával további digitális tartalmak érhetők el a kiállítás honlapján.

A fotótörténet iránti egyéni érdeklődésem miatt szerettem volna még megnézni a “Medien.welten” című kiállítást is, de erre már nem volt idő - remélem, még visszatérhetek. Összességében elmondható, hogy a TMW kiállításai ténylegesen a 9-99 éves látogatók tanulását szolgálják.

Számomra a pályázat adta lehetőség legfőbb tapasztalata az volt, hogy jó gyakorlati mintákat (egyszerű, fenntartható, korszerű) adott arra - amit elméletben mi is tudunk a magyar közgyűjteményekben – hogy akár történeti- akár elméleti témákra is kizárólag kortárs összefüggésekben reflektálva tudjuk megszólítani a közönségünket – legyen szó bármilyen kutatási területet lefedő profillal rendelkező múzeumból is...

Budapest, 2022. május 31.